

MEMÒRIES PERSONALS DE JOSEP TORRENS DOMINGO

LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA, 1936-1939

Quan el 18 de juliol del 36 va esclatar la insurrecció militar contra la República, jo tenia setze anys i em trobava al mercat de Sarrià, a les parades de fruita i verdura que tenien els meus pares. Va córrer la veu que al Marroc s'havien rebel·lat les tropes contra la República, legalment votada pel poble. Vaig pensar que això duraria quatre dies, però no va ser així, es va anar escampant per tot l'Estat espanyol. El capítol de la rebel·lió es deia Francisco Franco.

A mitjans de l'any 1937 el govern de la República va cridar a fer la instrucció militar els nascuts l'any 1919, o sigui, la quinta del 40. A mi em va tocar fer-la a Piscines i Esports, on ens van ensenyar a marcar el pas, fer trinxeres, llançar bombes de mà, etc. Una vegada vam anar al Cinema Galvany i ens van fer diversos discursos patriòtics. Un d'ells ens va fer saber que les tropes republicanes havien conquerit la ciutat de Terol. Va ser una batalla duríssima, per les baixes temperatures, que van arribar als 15 graus sota zero. Va haver-hi molts soldats a qui se'ls varen congelar les cames.

Un dia vam fer una marxa a peu des de Piscines i Esports fins a les Planes, a la Font de la Manigua. En passar pel carrer Major de Sarrià, anava cantant: "Un dia tràgic, la gent més innoble d'aquesta terra desfeia la pau; els vils feixistes, dreçats contra el poble, volien fer-lo per sempre un esclau, etc."

Hi havia un veí al costat de casa que es deia Manelet, que tenia un any més que jo i era carrabiner. Va venir a casa, tot dient-me: "Pep, fes-te xofer de carrabiners, perquè quan cridin la teva quinta et portaran a infanteria". Jo ja tenia el carnet de xofer, que feia uns dies que me l'havia tret. Li vaig fer cas i em vaig examinar per a xofer de carrabiner. Vaig fer les proves de conducció a la Diagonal, de la Plaça de Francesc Macià fins a Pedralbes, amb un camió Ford 8 cilindres. Anàvem set o vuit aspirants a la caixa del camió; jo deia, "sí que va malament la cosa", perquè a tothom li cantaven les mateixes i feien sotracs. Quan em va tocar a mi, vaig agafar el camió, li vaig canviar les marxés fent el doble embragatge i va anar com una seda. El sergent instructor que anava al meu costat em va dir: "Ho has fet molt bé, com ha estat?". Jo li vaig dir que a casa jo duia el meu camió, i em va aprovar a la primera.

El 5 de gener del 38 vaig entrar a Carrabiners; em van destinar al Casino de l'Arrabassada, que era la caserna dels xofers. Havia estat un lloc de jocs i s'hi havien gastat fortunes a les diverses taules, i també hi havia un petit teatre per a les diversions dels jugadors.

El 23 de gener em van assignar un camió rus, de marca 3HC i matrícula MHC2820, carregat de bales de paper per a l'exportació. Vaig anar a València, al servei de Campsa. Dies després em van destinar a Múrcia, a la indústria del Sr. Antonio Gómez, que estava dedicat a l'exportació de taronges i llimones. Jo estava allotjat a l'Hotel Cartagena, amb les despeses pagades per l'empresa. A Múrcia les sirenes només tocaven per anar a treballar, mai no hi va haver cap bombardeig. Cada matí anava al seu despatx a rebre ordres, i on havia d'anar a carregar els fruits. Al vespre havíem de passar comptes de les despeses, com benzina, oli, àpats, etc. Anava als pobles dels voltants a carregar taronges i les portava al port de Cartagena, on hi havia molts bombardeigs. Afortunadament, mai no em vaig trobar en cap. Als molls hi havia, allà desmuntats, els canons del cuirassat Jaume I, que el van enfonsar al port d'un sabotatge. Eren uns canons llarguíssims, jo hi caminava per sobre. L'endemà de l'enfonsament del creuer feixista Balears, tota l'esquadra republicana estava tota engalanada. El destructor Sánchez Barcaiztegui és qui el va enfonsar.

Després d'uns mesos, una caravana de camions vam portar de Múrcia al Castell de Figueres el tresor artístic. Cada camió portava un carrabiner d'infanteria amb un fusell al costat del xofer, i també portàvem un camió cisterna, per no parar a cap gasolinera.

Vam arribar de nit al Castell i vam dormir a la mateixa cabina del camió. Anàvem dos xofers i l'escolta. L'endemà al matí van descarregar el tresor i hi havia quadres, pintures i uns saquets que anaven precintats amb un llaç groc, dins dels quals no sé què hi havia. Vaig visitar el castell i vaig veure la cadira del General Álvarez de Castro que, segons diuen, els francesos el van fer morir de son.

Després d'aquest servei ens vam quedar uns dies a Barcelona, jo i el meu company, que es deia Ricardo. A Prefectura ens van dir que havíem de fer un viatge, carregat de roba militar, a Callosa d'Ensarrià (Alacant), lloc on no vaig arribar mai, pels motius que explicaré.

Vaig dinar a casa amb el meu company i a la tarda vam anar a carregar el camió, i vam sortir de viatge cap a Callosa. Portava el camió el meu company i, ja de nit, en passar per la població del Perelló (en aquells temps la carretera feia molts tobogans, li deien els tobogans del Perelló, i quan arribaves a dalt no sabies si la carretera anava a la dreta o a l'esquerra), en ser a dalt el meu company es va despistar i en comptes de girar a l'esquerra va tirar recte i vam baixar per un barranc, arrancant tot el que trobàvem pel camí, fins que vam arribar al final. Allà hi havia una gran roca i ens hi vam quedar encastats. No ens va passar gairebé res, algun cop i prou, i a dins del camió vam passar la nit. L'endemà, el meu company, fent autostop, va anar al poble del Perelló a telefonar a Barcelona perquè ens vinguessin a buscar. Quan vaig quedar-me

sol va aparèixer una noia molt bonica que, després de preguntar-me com em trobava, em va dir que la nit abans havia sentit un soroll molt gran i havia anat a veure què havia passat, i ens va dir si volíem anar a casa seva a menjar alguna cosa. Ens vam fer molt amics (es deia Maria i tenia les galtones vermelletes). Ella vivia amb el seu pare, en un mas. Vaig estar molt bé els dos dies que vam ser al Barranc del Perelló. En acomiadar-me d'ella li vaig donar una foto meva i li vaig dir que, quan tornés a passar per allí, l'aniria a veure; ella em va dir que ja no passaria més per allà, i que no ens veuríem més. I tal com va dir va succeir.

Va venir un camió a carregar tot el material per dur-lo a Callosa i una grua per remolcar-nos cap a Barcelona. Es van endur el camió a un garatge de Les Corts. Allà ens van dir que ens emportéssim les eines perquè volarien. Vaig agafar el camió de casa meva i em vaig endur les eines i un tendal molt gran, que després va servir pel camió de casa.

A Prefectura ens van dir, després de prendre'ns declaració dels fets, que havíem d'anar a Múrcia, perquè d'allà pertanyíem. El meu company se'n va anar el mateix dia (mai més no n'he sabut res) i jo em vaig quedar dos dies més a Barcelona. I el dia que vaig sortir cap a Múrcia, en arribar a Pedralbes a buscar algun camió que ens portés, van posar uns camions que venien de València i em van dir que els feixistes havien tallat la carretera per Benicarló – Vinaròs. Me'n vaig anar a Prefectura a explicar el meu cas, i em van destinar a Barcelona, al garatge Citroen (Provença – Aribau) de turismes i em van donar un Austin amb volant a la dreta. Al cap d'uns dies em van destinar a Vic, a la base número 2 de carrabiners, al comandament del Sergent Perramon, que estava a les ordres del Tinent Coronel Alejandrino (portuguès), amb quarter general a Tona. Vaig dur tota mena de vehicles, fins i tot un autocar. Jo a Vic estava molt bé. De vegades anàvem al cine i, de cop, es tallava la pel·lícula i sortia un avís que deia que els xofers de carrabiners es presentessin al seu garatge. Amb el Sergent Perramon vaig tenir algunes topades. Nosaltres teníem una casa per anar a dormir, a menjar no. A menjar anàvem al restaurant Can Soler. Nosaltres els dúiem el nostre subministrament, i ells ens feien el menjar. La casa on dormíem estava tota moblada, l'havien requisat per als carrabiners. Jo vaig dir que cada dia desapareixien mobles i cadires, i vaig dir: "Això sembla la F.A.I.". Algun espieta li va dir al Sergent, i ell es volia barallar amb mi. Jo li vaig dir que era veritat i, després de mirar-me de fit a fit, ho va deixar córrer.

Un dia vaig portar tres sergents a Caldes de Montbui i, en passar per Granollers, el carrer principal era ple de runes de les cases del bombardeig que l'aviació feixista havia fet el dia abans, que era dijous, dia de mercat. Aquests avions van passar per Barcelona i no sé per quin motiu van anar a Granollers. La mortaldat va ser elevada (almenys 200 morts), un punt negre pels feixistes, un de tants...

En un altre viatge, destinat a Parets del Vallès, a la requisada de patates, estava allotjat a un hotel de Parets i hi havia diverses dones que compraven patates i les duïen a guardar a l'hotel. Em va telefonar el sergent perquè anés a Barcelona a greixar l'autocar i canviar-li l'oli, perquè a la tarda teníem un viatge amb la banda de carrabiners al Castell de Rocabrúna, al voltant de Vic. A l'hotel hi havia una noia amb la seva mare i li vaig dir que jo anava a Barcelona, i que si volien venir amb mi, les duria a elles i a les patates a casa seva. Van acceptar molt contentes i em van donar un milió de gràcies. Vaig anar a un garatge gasolinera situat entre els carrers de Balmes i Mallorca. Els vaig dir: "Greixeu-lo i canvieu-li l'oli". Un cop acabada la feina vaig marxar cap a Vic, a carregar la Banda de Música. En acabar el concert i de tornada a Vic vaig sentir un soroll al motor, vaig obrir el capó i vaig veure que la barnilla que marca l'oli del càrter no hi era. Quan van canviar l'oli es van descuidar de posar-li la barnilla i per aquest lloc va anar perdent l'oli. El sergent em va dir que era culpa meua, per no haver-ho mirat. Pot ser que tingués raó, però jo sabia que m'havien fet el canvi d'oli perquè jo ho estava mirant. Aquesta va ser la segona topada que vaig tenir amb ell.

Un altre dia van fer un dinar campestre a Sant Julià de Vilatorrada i hi havia molts comandaments i carrabiners. La festa es va fer al mig del bosc. En recollir-ho tot i carregar-ho a un camió Minerva molt gros, el conductor que el portava, el pobre, no sabia treure el camió d'entre mig dels arbres. Jo li vaig dir al sergent: "Vols que el tregui jo?". I em va dir: "Sí, Torrens, agafa el camió i porta'l a Tona i que aquest home no agafi el cotxe". Jo vaig treure el camió i en arribar a la carretera li vaig dir al meu company: "Ara, agafa'l tu i cap a Tona". Ell va estar molt content; aquest detall no el va saber mai el sergent.

Referent al fet de la requisada de les patates a Parets, els xofers teníem prohibit portar dones, però jo era molt jove (18 anys) i no veia el perill. M'haguessin pogut castigar molt si algun comandament ho hagués vist!

Un dia vaig fer un viatge a l'Acadèmia de Sergents, i en vaig dur tres a Bellvís, al front del Segre. Jo portava un FIAT Ardite 2000, que corria molt. En arribar, el comandant de la 3a Brigada em va dir que havia de quedar-me amb ell. Li vaig dir que jo pertanyia a la Base de Vic i que, un cop acabat el meu servei, havia de tornar. Ell va dir: "¡Aquí mando yo! Y tú te quedas". Vaig estar al front del Segre, a Vilanova de la Barca, quan l'ofensiva dels republicans l'agost del 38, van trencar el front i van arribar a Saragossa. El comandant em va dir: "Quan facin el pont tu passes amb el cotxe i em busques a mi". Aquest comandant no era mala persona, tot al contrari. Com que a mi no m'agradaven les lleties i a ell sí, em donava el tall de carn a canvi de les meves lleties, i jo em menjava els dos talls.

Jo estava a dintre del poble de Vilanova, on hi havia un gran silenci, i anaven passant les tropes i em miraven a mi. A les tres de la matinada va començar l'atac i els bombardeigs dels feixistes feien caure les cases. Vaig marxar a fora del poble. Els canons de Lleida van començar a disparar contra les nostres posicions. Va ser un fracàs total, perquè els feixistes van obrir les comportes de la presa de Camarasa i el riu Segre anava ple, d'una banda a l'altra. La riuada es va endur soldats, cavalls, armament i tota mena d'objectes. Més tard va aparèixer l'aviació feixista, llençant bombes que aixecaven una gran polseguera que arribava al cel. Era el mes d'agost i tot estava molt sec. Vaig agafar una galleda amb aigua i terra i vaig fer una pasta clara, estenent-la sobre el cotxe per camuflar-lo i que no fos vist per l'aviació enemiga. Van aparèixer uns avions a la tarda i nosaltres dèiem "Seran nostres?". Però, de cop i volta, van baixar en picat i van començar a metrallar-nos. Em vaig ficar dins d'una casa i sabeu qui hi havia dins? El meu cunyat Llorenç, que conduïa una ambulància i, per casualitat, ens vam trobar, després de mesos de no saber res l'un de l'altre. També passaven xiulant els obusos que disparaven del castell de Lleida per sobre dels nostres caps. L'ofensiva va ser una gran derrota i un gran fracàs.

Vaig anar a Mollerussa a telefonar a Vic preguntant què havia de fer. El sergent Perramon em va dir que tornés. Jo tenia por que diguessin que havia desertat del front. El sergent va dir: "Si volen un cotxe, que el demanin a Prefectura". Vaig tornar a Vic i, al cap d'uns dies, el sergent em va comunicar que estava destinat a Barcelona. Això va succeir perquè jo estava de punta amb ell, per diversos motius que ja he explicat. Vaig tornar al garatge Citroën de turismes i, com que a mi m'agradaven més els camions, vaig fer una instància per entrar al garatge Mallorca, de camions. Cada matí passaven llista dels carrabiners que passaven a infanteria (era el gener del 39). A mi no em va tocar, perquè vaig tenir sort que arribés la instància de passar a camions.

Una nit que dormia al garatge em van despertar dient-nos que havíem de sortir de viatge. Em van donar un camió nou, marca Ford 8 cilindres de 10 rodes, vam carregar molt material i el portàrem a Llagostera (Girona): pneumàtics nous, màquines d'escriure, motors de cotxes, bateries i altres coses. Els dies 22, 23, 24 i 25 de gener, a les nits, anava a dormir a casa meva una mitja hora. La mare em deia "queda't a casa, que els feixistes són a punt d'entrar a Barcelona". I jo li vaig dir: "Mama, no entraran mai", i no em vaig quedar.

El dia 26 de gener va caure Barcelona. Jo em trobava a Olot i vaig sentir per ràdio la notícia. Allà estava destinat a l'Hospital el germà del meu cunyat, que era tinent de sanitat. Vaig estar a casa seva dos o tres dies, a dormir, no, perquè no tenien lloc, perquè ells estaven rellogats. Recordo que la seva dona, la Conxita, em va omplir un recipient que vaig trobar de farinetes de blat de moro. Un dia em va caure i es va trencar.

El govern va fer una proclama a les forces militars que estaven a Olot, dient-nos que havia arribat molt material bèl·lic (mentida), i que la guerra no estava perduda, i que la guanyaríem. A Olot hi havia una gran gentada de tropes, camions, tancs i tota mena de vehicles.

Després de diversos dies pels voltants de Cassà de la Selva, Sant Climent i Espolla, sense res de menjar, vaig decidir buscar-ne. Una nit li vaig dir al meu ajudant, un noi de 16 anys: "Mira, jo tinc molta gana. Aniré a trucar a una casa a veure si em donen alguna cosa. Vols venir?". Ell va dir que no, que es quedava al camió a dormir. El poble era Cassà de la Selva. Vaig voltar pel poble, preguntant-me on trucar. Hi havia una casa de planta baixa i pis, i hi vaig trucar. Van obrir i va sortir una dona dient-me què volia. "Bona nit", li vaig dir. "Per favor, no tindria alguna cosa per menjar? Duc tres dies sense menjar res, només una panotxa seca de blat de moro". La dona em va dir: "Passa, fill meu, nosaltres també tenim un fill per aquests móns de Déu i no sabem on para. Si es trobés com tu també voldríem que l'ajudessin". Vaig entrar i al menjador hi havia una llar de foc, on em vaig escalfar fins que em van donar de sopar: un plat de mongetes seques amb cansalada, pa i vi. Després de sopar, els vaig donar les gràcies i vaig sortir de la casa molt calentet i amb la panxa plena. En arribar al lloc on hi havia el camió vaig dir-li al meu ajudant: "Nano, no saps el que t'has perdut. En aquest món no s'ha de tenir mandra, s'ha de ser atrevit i no amagar el cap sota l'ala".

Una nit que anava amb el camió carregat al Castell de Figueres, la carretera era força estreta i jo anava pel mig i, de sobte, vaig veure els fars d'un cotxe que venia darrere meu, i em vaig apartar. Va passar el cotxe, es va aturar al mig i en va baixar un capità de l'exèrcit, amb una pistola a la mà, i em va dir: "*No te pego cuatro tiros porque no sé. Hace rato que te estoy pidiendo paso*". I jo li vaig dir: "*Mi capitán, no me he dado cuenta. Cuando he visto los faros de su coche le he dejado paso. Voy con el camión muy cargado*". Dit això, el capità se'n va anar.

El dia 5 de febrer del 39 vam entrar a França pel Perthus. Tot el camí era una gran caravana de camions i tota mena de vehicles i gent caminant. Jo vaig pensar "si aquí ve l'aviació enemiga, ens mata a tots". Però no va passar. El camió que es quedava sense benzina o s'espantava el tiraven pel barranc, després d'encendre'l. Jo portava el dipòsit del camió ple i, a més, un bidó amb 200 litres que vaig omplir a Olot, per ordre del sergent que venia amb mi. També hi havia una gran quantitat de queviures llançats als marges de la carretera: sacs de mongetes, cigrons, lleties, bacallà, pots de carn i llet condensada. Vaig agafar uns pots de llet i a França els vaig obrir fent-los dos forats i, d'un glop, a causa de la fam que portava, me'ls vaig cruspir. Dies més tard vaig pagar-ne les conseqüències en forma de diarrees, etc.

En passar la frontera els gendarmes ens van demanar les pistoles i vam lliurar les armes. Van fer una muntanya d'armament i ens van dir: "*Allez, allez a le Boulou*", i vam anar amb el meu camió, carregat de molts objectes (pneumàtics nous, bateries de cotxe, màquines d'escriure, motors, etc.) a un camp de concentració.

Era el mes de febrer i feia un fred que pelava i a les nits cremàvem pneumàtics per escalfar-nos. Un dia volia vendre una màquina d'escriure a un gendarme. Em volia donar un franc, el molt barrut. Vaig agafar un ferro i la vaig aixafar davant d'ell. Allò era una ofensa per nosaltres. El camp estava custodiat per soldats senegalesos.

Al cap d'uns dies van venir uns homes preguntant pel xofer. Jo vaig dir que no sabia on era. Aleshores van agafar el camió i se'l van endur, i mai més no vaig saber on havia anat a parar. Dies després va arribar l'ordre que havíem de marxar del camp a Argelès. Vaig pensar "millor sortir aquest vespre, que hi haurà menys gent que l'endemà al matí", i cinc soldats ens vam posar en marxa. Després de caminar diverses hores, vam arribar a una gendarmeria. Allí ens van registrar, per veure si portàvem armes. Nosaltres vam dir que no. A un company li van trobar una pistola, aleshores ens van detenir uns moments i, després d'insultar-nos, dient-nos de tot, ens van tornar al camp de le Boulou. La caminada, doncs, no havia servit de res.

L'endemà van dir que hi havia diverses opcions: una, embarcar cap a València, on hi havia el govern de la República; una altra, anar cap a Indoxina com a legionaris de França; i l'última, anar amb en Franco, via Hendaya. Jo, davant d'aquella situació, no sabia què fer. Aleshores, el sergent de carrabiners em va dir: "Tu has d'anar a Barcelona, ja que allà tens la família. Jo no puc anar-hi, però tu sí, perquè no tens cap delictes de sang i no et passarà res". Li vaig fer cas i vaig agafar el tren de le Boulou i, travessant tots els Pirineus, vam arribar a Hendaya, sense novetat. Ens van rebre molt malament. Ens donaven els aliments tirant-los des d'un lloc elevat, porcs francesos. Tot i que, més tard, en van pagar les conseqüències amb la II Guerra Mundial, del 39 al 45.

Vaig passar el pont internacional del riu Bidasoa, que separava Hendaya d'Irún. Al final del pont vaig veure les banderes espanyoles i les boines vermelles dels falangistes i requetés. Vaig quedar-me acollonit, pensant: "Ara aquí ens afusellen o en donen una pallissa", en veure que entre ells se saludaven amb el braç alçat i amb uns cops de talons que van ressonar a les meves orelles. Però no va passar res d'això, sinó que ens van portar amb camions al camp de futbol de l'Irún (Estadio Sol). Allà ens van fer formar i ens van dir unes paraules, que han quedat gravades al meu cor i, després de 59 anys, encara recordo:

"Toda persona que lleve un objeto de valor que no pueda certificar que es suyo, que lo entregue, si no, se atenderá a las consecuencias". Aleshores els

falangistes van passar amb unes safates perquè hi poséssim tots els objectes i, com que no podíem certificar que eren nostres, allà vam deixar anells, rellotges i tot el que dúiem de valor. Aquesta va ser la primera espoliació que ens van fer (la segona va ser al camp de concentració, on vam haver de donar tota la moneda que portàvem). Després ens van portar a l'Estació d'Irún i allà vam passar la nit, dormint a terra sobre el paviment, en ple mes de febrer. L'endemà ens van donar un "xusco" i una llauna de sardines, que sabien a glòria per la fam que dúiem. Vam agafar un tren de via estreta fins a Vitòria, a la plaça de toros. Vam formar al mig de la plaça i van demanar "*personal que tenga buena letra*". Jo no vaig sortir. Als que van sortir els van donar una escombra i els van fer netejar tota la plaça.

El segon diumenge de febrer es va celebrar una missa per a tots els presoners. L'endemà, el diari "*El pensamiento Navarro*", dels requetés, va publicar, amb grans titulars, "*Más de 4.000 prisioneros rojos oyeron, con lágrimas en los ojos, la Santa Misa*". Això és una gran mentida, ningú no va plorar. Pel que he sentit a dir d'altres camps de concentració, el de Vitòria no va ser dels pitjors, però de misèria, pols i fam en vam passar molta. El primer de maig va nevar molt, i a mi em fa molta il·lusió quan neva, així que em vaig fregar amb neu la cara. No ho hauria d'haver fet, vaig perdre la visió i, palpejant per les parets, vaig poder arribar on dormia. Vaig estirar-me a terra fins que em va passar. Mai més no ho tornaré a fer.

El 3 de maig ens van traslladar en tren a Orduña, província de Bilbao, a un seminari que servia de camp de concentració. Pel camí, al poble, les dones ens deien: "*¡Hijos míos, en qué lugar más malo vais a entrar!*". Només ens faltava escoltar aquelles paraules. Trist i deprimit, vaig entrar al seminari. En un habitacle petit per a un seminarista ens van col·locar sis persones per dormir-hi. El menjar era molt dolent. Per esmorzar donaven suc de figues bullides, i amb molta sort te'n tocaven una o dues. El mateix dia ens van tallar el cabell al zero. El dia 5 ens van fer formar al pati, dient-nos: "*Todos los hombres que nombremos pueden coger sus cosas y marcharse a sus casas*". En pronunciar el meu nom, no el vaig sentir i el van haver de tornar a repetir. Aleshores vaig contestar. La veritat, no m'esperava que em cridessin. Vaig agafar el tren, juntament amb altres companys. En arribar a Terrassa vam baixar, perquè el tren acabava a l'estació del nord de Barcelona. Vaig anar a buscar l'estació dels Ferrocarrils Catalans, que passaven per Sarrià. Però, a causa del meu deplorable estat, vaig decidir baixar al Peu del Funicular de Vallvidrera. Després d'acomiar-me dels meus companys de viatge, desitjant-los salut i sort, me'n vaig anar a peu fins a casa. Era diumenge i no em vaig atrevir a baixar a Sarrià, per no trobar-me cap conegut. En arribar al carrer Santíssima vaig veure la meua iaia (la padrina). Li vaig fer molts petons i abraçades i, ja dins de casa, hi havia els meus pares i la meua germana, que van estar molt contents de veure'm. El meu pare tenia feridura i parlava amb molta dificultat, però coneixia tothom. Vaig preguntar pel meu germà Minguet, que estava al

front de Guadalajara. Em van dir que ja havia tornat del front, però que no estava gaire bé de les facultats mentals, i que havia anat al cine a distreure's. Es veu que sovint sortia del cine, per veure si jo ja havia arribat (el meu germà sempre em va estimar molt). I aquell dia ho va endevinar. Es va endur una gran alegria en veure'm i abraçar-me. El primer que va dir va ser "Viva Franco", i altres coses amb les quals vaig adonar-me que no estava bé del cap. El meu cunyat Llorens estava a França i encara va trigar dos o tres mesos més a tornar a casa seva.

Cada diumenge havia de presentar-me a la caserna de la Guàrdia Civil a passar llista. Al cap d'uns mesos vaig anar a l'Ajuntament de Sarrià, on hi havia el Tribunal de Depuración, presidit per falangistes i requetès de Sarrià. Hi havia entre ells un venedor del mercat, anomenat Mateo Duran, que, tot i coneixent el meu pare, no va influir gens per defensar-me. Em van declarar "*desafecto al régimen*" i vaig anar a parar al camp de concentració de Reus. Allà, després d'insultar-nos, ens van tallar el cabell al zero. Era un camp molt dolent. Els oficials eren gairebé tots mutilats de guerra i ens tenien molta ràbia. Ens deien: "*Por culpa vuestra, hijos de puta, somos mutilados*". Teníem prohibit treure el cap per les finestres, i els guàrdies tenien l'ordre de "*tirar a matar*" si ho fèiem.

Aquest camp era un "Batallón de trabajadoras" i, passats uns dies, ens van dur al "Cuartel de San Agustín" de Barcelona, al carrer Comerç. Allà cada matí sortien uns grups d'homes a fer feines de reparació a l'Església de la Mercè i a altres llocs. Jo vaig entrar a oficines. Allà vaig agafar un dia la meva fitxa, per veure el temps que havia de durar la meva condemna, i deia "tiempo indefinido". Afortunadament, vaig estar-hi pocs dies, vaig poder sortir gràcies a un aval d'un cosí de la Sra. Mercedes, dels col·legis de l'Ajuntament, a qui els meus pares servien les fruites i les verdures. Em van donar la llibertat i vaig sortir depurat. (M'oblidava de dir que del camp de concentració d'Orduña vaig sortir per una aval del Sr. Serraclara, que viu al carrer Plantredos, i a qui la meva mare i la meva germana van anar a explicar-li la meva situació).

Al cap d'uns mesos vaig entrar a fer la mili amb els feixistes a l'Exposició de Montjuïc, a Parcs i Tallers d'Automobilisme i, com que estàvem en plena guerra mundial (1939-1945), vaig ser-hi fins a la fi, o sigui que, entre una cosa i una altra, vaig començar als 18 anys i vaig sortir-ne als 25. O sigui que la insurrecció del General Franco em va robar set anys de la meva joventut, cosa que no li perdonaré mai. I aquí poso punt final a la meva història militar.

Josep Torrens